

Бібліотечне краєзнавство у системі формування духовності користувачів та збереженні культурної спадщини краю

Зберегти і примножити історію краю, народу і родоводу, відродити найдорожче — забуте слово, прислів'я чи приказку, мелодію материнської пісні, бабусину колядку чи шедрівку, зберегти вишивки, вироби декоративного мистецтва, звичаї, традиції, обряди та історичні нариси про край є пріоритетним у роботі багатьох бібліотек для дітей області. Адже це дає кожній дитині можливість краще пізнати себе, свій народ, свою землю; формує уміння свято берегти і передавати із покоління в покоління все те, що створили наші предки; сприяє вихованню патріотичних почуттів до малої Батьківщини. Не даремно мовиться, що хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього.

Краєзнавча робота — один із пріоритетних напрямів діяльності і нашої Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. А.П. Гайдара. У її структурі функціонує відділ інформаційних, довідково-бібліографічних послуг та краєзнавства, який акумулює усі матеріали з краєзнавства. Для ефективного та швидкого обслуговування користувачів за цією тематикою у відділі створено банк даних «Краєзнавство», який включає тематичну картотеку статей, методично-бібліографічні матеріали, теки, реферати. Щороку фахівці відділу інформаційних, довідково-бібліографічних послуг та краєзнавства перед плануванням роботи на наступний рік складають «Календар знаменних і пам'ятних дат Кіровоградщини», готують та розповсюджують для різних категорій користувачів щоквартальні інформаційні списки нової літератури (у т.ч. і з краєзнавчої тематики), рекомендаційні бібліографічні списки: «Поети рідного краю» (до обласного свята поезії), систематично щодня поповнюють тематичні теки (понад 170 тематичних тек, де зберігаються вирізки матеріалів з місцевої періодики ще з 50-х років минулого століття). У 2005-2006 рр. банк даних поповнився новими теками: «Кіровоград: події, факти», «Політична карта області», «3 грудня — Міжнародний День інвалідів», «Голодомор у розповідях очевидців» та ін. Широкою популярністю у читачів користуються краєзнавчі реферати, які постійно оновлюються та доповнюються, наприклад «Декабристи і наш край», «Ми — з колишнього Дикого поля», «Заповідні місця краю», «Рідне місто» та ін. Для якомога повнішого розкриття краєзнавчого фонду важливе значення має аналітичний опис понад 35 назв періодики краєзнавчого змісту, що заноситься в базу даних електронного каталогу, яка на сьогодні налічує понад 7 тис. бібліографічних описів. Так, у 2006-2007 рр. було створено і зараз поповнюються матеріалами нові актуальні рубрики електронної краєзнавчої бази даних: «Видатні земляки-ювіляри року», «Голодомор на Кіровоградщині», «Економіка Кіровоградщини», «Кіровоград — благоустрій міста», «Премії краєзнавчі», «Річки Кіровоградщини» тощо. З 1 червня 2007 р. бібліотека бере участь у створенні єдиного зведеного краєзнавчого кооперативного каталогу бібліотек області. Ознайомлення дітей з історією, традиціями, звичаями нашого краю, з творчістю видатних митців та письменників-земляків відбувається завдяки виставкам та викладкам літератури, проведенню творчих зустрічей та різноманітних масових заходів для юних користувачів.

Тема виховання патріотичної свідомості у дітей останнім часом стає ключовою у роботі дитячих бібліотек, і ефективним джерелом патріотичного виховання юних виступає краєзнавство. Тому не випадково так широко представлена краєзнавча тематика у заходах, присвячених відзначенню річниці визволення м. Кіровограда від німецько-фашистських загарбників, Дня захисника Вітчизни, свята Перемоги у Великій Вітчизняній війні. Так, особливо запам'яталися і дітям, і дорослим зустрічі з ветеранами Великої Вітчизняної війни з циклу «Живуть герої серед нас». На щастя, сучасні українські діти та молодь знають про цю війну тільки з газет, книг, кінофільмів. Але долі багатьох наших дідів та прадідів склалися так, що вони боролися за кожний клептик рідної землі, проявивши неабиякий героїзм, стійкість і мужність. Захистити мир на землі, відстояти право на життя — ось, що було тоді найважливішим завданням і для наших земляків, які від мала до велика вступали у відважну боротьбу з ворогом. Зовсім юними застала війна Нагорного Олександра Федоровича та Бариша Івана Федоровича, які пройшли увесь шлях від її початку до кінця, захищаючи не тільки рідний край, а й народи Європи і Азії. У цих мужніх чоловіків багато нагород, здобутих у важких боях, під час яких вони були неодноразово поранені. Напередодні святкування Дня Перемоги ці літні чоловіки — ветерани Великої Вітчизняної війни завітали до обласної бібліотеки для дітей ім. А.П. Гайдара на зустріч з юними читачами бібліотеки — учнями 4–5 класів шкіл міста. Під час заходу лунали спогади ветеранів про події тих днів, які супроводжувалися показом фотографій та піснями про Велику Вітчизняну війну у виконанні юних читачів бібліотеки і самого ветерана Бариша Івана Федоровича. Бібліотекарі і школярі підготували для ветеранів квіти і привітання. Жоден з учасників зустрічі не зміг залишитися байдужим, а дехто розчулився до сліз. У ці дні користувачі бібліотеки мали можливість ознайомитися з літературою, представленою на книжкових виставках: «Війні немає забуття», «Заради життя на Землі», «Календар Перемоги» та «Незабутні імена» (до 65-річчя заснування підпільної організації «Спартак»). А юні читачі відділу мистецтв завітали на музичну годину «Пісні воєнні — долі людські» і не лише прослухали, а й виконали деякі відомі пісні тих полум'яних років за допомогою керівника бібліотечного гуртка «Чарівна нотка» Антонової Валентини Максимівни.

Щорічне проведення у бібліотеці тижнів народознавства та краєзнавства до річниці заснування м. Кіровограда та річниці утворення Кіровоградської області вже стало традиційним. До програми входять заочні краєзнавчі подорожі, бесіди, тематичні вікторини: «Стежками рідного краю», «Місто, в якому ми живемо», «Вулиці нашого міста», «Чи знаєш ти Україну та малу Батьківщину?» тощо. У 2006-2007 рр. у бібліотеці експонувалися такі книжкові виставки: «Одіссея далеких морів» (до 75-річчя від дня народження Л. Тендюка) та «Письменник світового масштабу» (до 55-річчя від дня смерті В. Винниченка), «Храм української культури серед степу» (до 50-річчя відкриття Державного заповідника-музею ім. І. Карпенка-Карого (Тобілевича), «Хутір Надія»), «Люби та знай свій край». Під час проведення Всеукраїнського Тижня дитячої книги та обласного свята поезії юні відвідувачі бібліотеки стали учасниками свята «Океан веселих віршів», творчих зустрічей з письменниками-земляками: Василем Бондарем, Антоніною Царук, Антоніною Корінь, Анатолієм Чернишом, ознайомилися з виставкою «Письменники Кіровоградщини — дітям». Цікаво проходять презентації як книг, так і музичних творів у бібліотеці. Діти отримують велике задоволення від спілкування з автором книги, яку тримають у руках, та від того, що вони — її перші читачі. Так відбулися презентації книжок для малят місцевої письменниці Антоніни Царук «Онучечка

— чомучечка» та «Відважне мишеня», а також диску дитячих пісень кіровоградського композитора Олексія Харченка «Для маляток ... і не тільки», де юні читачі слухали розповіді авторів і пісні у виконанні самого композитора та юних співаків. Слід відзначити такий позитивний факт, що другий рік при управлінні культури і туризму облдержадміністрації працює Рада з питань придбання документів за кошти фонду «Централізована література», яка розглядає питання видання та придбання для бібліотек області творів місцевих авторів. Так минулого року, за ініціативи Ради, бібліотеки області отримали книжку А. Царук та диск пісень композитора О. Харченка.

Про зростаючий інтерес дітей до історичного минулого України та свого краю свідчить їхня активність у Всеукраїнському конкурсі дитячої творчості «Моя мала Батьківщина» (на виготовлення кращої книги-саморобки). Як відомо, конкурс було організовано Національною бібліотекою України для дітей спільно з Українським фондом соціальних гарантій військовослужбовців та ветеранів Збройних Сил за підтримки Міністерства культури і туризму України, а в області — обласною бібліотекою для дітей ім. А.П. Гайдара спільно з Кіровоградським відділенням Українського фонду соціальних гарантій військовослужбовців та ветеранів Збройних Сил за підтримки управління культури і туризму обласної державної адміністрації. На розгляд членів обласного журі було представлено 50 індивідуальних та колективних творчих робіт дітей з різних куточків Кіровоградщини за двома віковими категоріями: 5-10 років та 11-16 років. Більшість робіт, представлених на обласний тур конкурсу, вирізнялися своєю неординарністю, цікавою подачею матеріалу, яскравим оформленням. За рішенням оргкомітету конкурсу робота «Ти в серці вічна і єдина, моя маленька Батьківщина» членів літературно-поетичного гуртка «Кришталеві краплини слова» учнів 3 та 7 класів с. Хашувате Гайворонського району перемогла на Всеукраїнському рівні у номінації «Пам'ять заради майбутнього». Діти у своїй книжечці з теплом і любов'ю пригадали історію рідного села, талановитих вихователів, вчителів та знаних земляків. Юними гуртківцями було проведено значну пошукову роботу, і дуже вражає розповідь про героїчні роки Великої Вітчизняної війни та місцевої народної музеї 5-ї танкової армії. Крім цього, на сторінках книжки учасники літературно-поетичного гуртка представили власні твори. Один з гуртківців разом з керівником мали чудову нагоду з'їздити до столиці нашої Батьківщини і взяти участь в урочистому святі нагородження переможців цього конкурсу, яке відбулось 19 грудня 2006 року в Національній бібліотеці України для дітей. Сьогодні ця дитина готується у поїздку до Німеччини. А 28 березня цього року в рамках Всеукраїнського Тижня дитячої книги у нашій бібліотеці було проведено Вернісаж творчих робіт за участі переможців та найкращих учасників обласного туру Всеукраїнського конкурсу дитячої творчості «Моя мала Батьківщина». Ми підготували справжнє свято, під час якого дітей нагороджували дипломами та подарунками. Впродовж дня усі бажанчі мали нагоду ознайомитися з книгами-саморобками, представленими у залі популяризації книги та організації змістовного дозвілля підлітків. Проведення вищезазначеного конкурсу показало — на Кіровоградщині таки є багато талановитих дітей. За матеріалами книжок-саморобок фахівці нашої бібліотеки з кращих вибіркових творів учасників обласного туру Всеукраїнського конкурсу «Моя мала Батьківщина» підготували збірку, яка вийде найближчим часом і буде розповсюджена серед бібліотек для дітей області. Звичайно, більшість цих дітей не стане поетами, письменниками, але ми маємо надію і впевненість, що кожен з них виросте гарною людиною і активною особистістю.

Аналогічні заходи, зустрічі з місцевими письменниками, організація виставок творчих робіт народних умільців та майстрів, краєзнавчо-пошукова робота проводяться майже в усіх бібліотеках для дітей області. Особливо цей напрям підтримується бібліотеками Олександрівського, Кіровоградського, Долинського та Світловодського районів, які працюють за цільовими комплексними програмами «Край наш рідний — Олександрівщина», «Україну свою пізнаю», «Батьківська стріха», «Пізнай свій край і в ньому себе», «Краєзнавчими сходишками». Не один рік однією з популярних форм роботи в Долинській РДБ є популяризація творів письменників-земляків. Так, минулого року відбулися презентації книг М. Родиченка «Злочин і кара» та В. Журби «В холодному вокзалі». Досвід роботи Долинської РДБ з краєзнавства «Є на світі така сторона, неповторна, єдина вона» узагальнено її завідувачкою Левчик Вірою Іванівною. Заслугове на увагу і робота бібліотекаря Ганнинської сільської бібліотеки Кіровоградського району, яка організувала етнографічну експедицію для юних читачів сільської бібліотеки, під час якої вони збирали матеріали з історії села, стародавні вжиткові речі, фольклор. Усі матеріали будуть використовуватися при проведенні бібліотечних заходів. А при Сізонівській сільській бібліотеці у клубі «Краєзнавець» на черговому засіданні «Чудовий світ квітів» діти захоплено слухали різні історії про виникнення назв квітів, вірші та легенди про чудові рослини рідного краю у виконанні членів клубу. При Олександрівській РДБ протягом багатьох років працює краєзнавчий клуб «Родина», завдання якого полягає не лише у популяризації краєзнавчої літератури, а й у вихованні підростаючого покоління на прикладах історичного минулого рідного краю, культурних традицій, звичаїв та обрядів. Так, багатьом користувачам сподобався урок народознавства «Це слово співуче — криниця, дзвінкої води холодою», який розширив знання дітей щодо побутового значення криниці: у яких місцях вони копалися, як прикрашалися, освячувалися, обєригалися та про їх роль у житті людини. До уроку народознавства в читальному залі бібліотеки було підготовлено полицю «Види українських криниць», на якій розміщено тематичну літературу, малюнки дітей, картину «Несе Галя воду» та глечики з водою. Запрошений майстер — народний умілець по оздобленню даху над криницею, жолобка, цямрини розповів про те, як люди споконвіку оздоблювали та прикрашали своє обійстя мистецькими витворами, а як проводився обряд освячення криниць нашими пращурами, розповів Олександрійський протоієрей отець Володимир. Насамкінець діти читали вірші та співали пісні про криницю. Виставку «Краю мій, раю мій, земля моя» було організовано у Новоосотській сільській бібліотеці Олександрівського району. Завдяки їй діти мали змогу почитати літературу про рідний край, потримати в руках фрагмент церковної книги XVIII ст., книги 1940 р. видання, а також ознайомитися з предметами побуту початку XIX ст. — прядкою, гребінцем, праскою, горщиками, мисками, частиною ткацького верстату та реліквіями односельчан — рушниками. У Івангородській сільській бібліотеці провели День краєзнавства «Село — мій дім, а в ньому я — господар», учасниками якого були учні школи, народні умільці села, ветерани війни та праці. Усім було цікаво ближче познайомитися, дізнатися про щось нове й несподіване з історії краю.

Можна ще багато розповідати про цікавий досвід з краєзнавчої роботи бібліотек області, але у плані бібліотечного краєзнавства значне місце посідає підвищення фахового рівня самих бібліотечних працівників у цьому напрямі. У 2006 році трьома обласними бібліотеками проводилися обласні краєзнавчі тематичні читання «Історія бібліотек регіону в контексті краєзнавства», учасники яких ознайомилися з сучасними краєзнавчими аспектами діяльності публічних бібліотек, станом та перспективами розвитку бібліотечного краєзнавства Кіровоградщини, здійснили виїзд до бібліотек Олександрівського району. Внаслідок проведення цього навчання у 2007 році розпочато роботу зі створення єдиного зведеного краєзнавчого кооперативного каталогу бібліотек області, проведено виїзні творчі лабораторії для методистів «Краєзнавство — шлях до формування позитивного іміджу публічних бібліотек» на базі Долинського та Олександрійського районів. З боку нашої

бібліотеки відпрацьовано та надіслано до бібліотек для дітей області рекомендації з підготовки та подання матеріалів для інформаційного збірника «З історії бібліотек для дітей області» (Вип. 1), і сьогодні йде збір матеріалів з районів, редагування та підготовка вищезазначеної збірки, матеріали якої згодом буде представлено на бібліотечному сайті. Також цього року і проведено обробку та відправлено анкети з історії дитячих бібліотек області до Національної бібліотеки України для дітей для підготовки і випуску довідника «Бібліотеки України для дітей» у рамках Всеукраїнського наукового дослідження «Історія державних бібліотек України для дітей».

Сподіваємося, що вся краєзнавча робота, яка проводиться у бібліотеках нашої області, сприятиме збереженню культурної спадщини краю та формуванню духовності і національної свідомості підростаючого покоління.